

18. Касименко О. К. Розробка й висвітлення основних етапів історії України / О. К. Касименко // Наук. зап. Ін-ту Історії України. – К. : Вид-во АН УРСР, 1950. – Т. 3. – С. 63–77.
19. Кревецький І. Наукова хроніка. Українська історіографія на переломі / І. Кревецький // ЗНТШ. – Львів. – 1924. – Т. 134/135. – С. 161–184.
20. Крип'якевич І. Михайло Грушевський. Життя і діяльність / І. Крип'якевич. – Львів, 1935. – 28 с.
21. Легкий В. Крестьянство Украины в начальный период Освободительной войны 1648 – 1654 годов / В. Легкий. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1959. – 176с.
22. Новицький В. Державне минуле України як предмет науки / В. Новицький // Україна / під ред. М. Грушевського. – 1929. – Кн. 36. – С. 3–17.
23. Оглоблин О. Думки про сучасну українську советську історіографію / О. Оглоблин. – Нью-Йорк : Організація чотирьох свобод України, 1963. – 87 с.
24. Оглоблин О. Михайло Грушевський і українське національне відродження / О. Оглоблин // Студії з історії України : ст. і джерельні матеріали. – Нью-Йорк ; К. ; Торонто, 1995. – 495с.
25. Окиншевич Л. Національно-демократична концепція історії права України в працях акад. М. Грушевського / Л. Окиншевич // Україна. – 1932. – № 1/2. – С. 93–109.
26. Петровський М. Нариси з історії України / М. Петровський. – К. : Видав. АН УРСР, 1940. – Вип.4. – 268с.
27. Полонська-Василенко Н. Дві концепції історії України і Росії / Н. Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1964. – 52 с.
28. Полонська-Василенко Н. Українська історіографія / Н. Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1971. – 81 с.
29. Рубач М.А. Грушевський Михайло Сергійович / М.А. Рубач // Радянська енциклопедія історії України. – К. : Гол. ред. Укр. радян. енцикл., 1969. – Т. 1. – С. 483–484.

Стаття надійшла до редакції 10.04. 2013.

N. Romantsova

HISTORICAL VIEWS OF M. HRUSHEVSKY. THE PROBLEM OF UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY OF THE 20TH CENTURY

The article examines the Ukrainian researchers' analysis of the historical views of M. Hrushevsky. It deals with conceptual aspects and historiographical reviews of the scientist's works. The article dwells upon the status of this problem in the Ukrainian historiographical research works. The author summarizes that the scientific heritage of M. Hrushevsky requires a more thorough further examination.

Keywords: *historical views, scientific concept, ethnic focus, historiographical analysis, Ukrainian researchers, scientific diasporas, Soviet historians.*

УДК 303.446.4(477.6)

В. І. Шабельніков

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ДОНЕЦЬКО-КРИВОРІЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються основні проблеми наукового вивчення історії Донецько-Криворізької республіки, утвореної на початку 1918 р. Розвиток історіографії з вказаної теми аналізується шляхом об'єктивного погляду на стан її осмислення в

радянській та сучасній літературі у тісному зв'язку з загальною історіографією процесу відродження української державності у 1917–1920 рр.

Ключові слова: *Донецько-Криворізька республіка, історіографія, дезінтеграція, сепаратизм, історична наука, дослідження, національно-державне будівництво, федералізм, українські історики, територія Донбаса.*

Останнім часом спостерігається помітне поживлення інтересу дослідників, певних політичних сил до історії так званої Донецько-Криворізької республіки (ДКР) – своєрідного квазідержавного формування, утвореного в кінці січня 1918 р. на території Східної та Південної України, яке охоплювало Харківщину, Донеччину, Катеринославщину, Сумщину, Херсонщину з Кривим Рогом, Єлизаветградом і частину області Війська Донського.

З цього приводу накопичено немало різного роду літератури, захищено дві дисертації, але майже всі дослідження ґрунтуються на опублікованих документах ще з радянських часів. На сьогодні не зроблено жодного фундаментального комплексного дослідження з історіографії утворення та існування ДКР, відсутні статті з цієї проблеми. Саме тому метою даного дослідження є спроба проаналізувати на засадах проблемно-хронологічного принципу питання, які відображають історію ДКР, діяльність її органів влади, основні підсумки боротьби різних політичних сил, ступінь осмислення проблеми у вітчизняній та зарубіжній історіографії на основі її поетапного розгляду в історіографічній літературі.

В історіографії утворення та існування Донецько-Криворізької республіки, яка є складовою частиною історіографії Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр., можна виділити два основні етапи: радянський та української державності з початку 1990-х рр.

У радянській історіографії пошуки відповіді на питання про місце і роль Донецько-Криворізької республіки в подіях 1918 р. в Україні розпочалися ще на початку 1920-х рр. До цих пошуків залучалося багато учасників тих подій, відомих істориків. Але результати досліджень не відповідали вимогам об'єктивних оцінок. Наукові підходи часто підмінялися політикою. Історичні публікації не мали нічого спільного з фактами минулого. В них майже не розглядалися наукові питання утворення та існування Донецько-Криворізької республіки. Перша серйозна спроба відтворити події Української революції з позиції відносної свободи, яка ще існувала в історичній науці в 1920-ті рр., здійснив дослідник М. Попов [1]. Він визнавав, що вплив більшовиків в Україні після жовтня 1917 р. був слабкий, навіть у Харкові та Катеринославі, де радянську владу встановлено російськими військами В. Антонова-Овсієнко, а утворення ДКР взагалі було найгрубішою політичною помилкою, в якій виявилася явна недооцінка ролі селянства і національного питання.

Після «розгрому» поміркованих істориків на початку 1930-х рр. в історичній науці був започаткований етап ортодоксальної більшовицької доктрини Української революції, характерними ознаками якої була ідеалізація радянської влади, звуження досліджуваних тем. Протягом майже сорока років ніхто з істориків ґрунтовно і комплексно не звертався до питання утворення Донецько-Криворізької республіки.

Новий період дослідження революції в Україні взагалі та історії ДКР зокрема розпочався після XX з'їзду КПРС і критики культу особи Сталіна, коли в суспільстві виникла потреба в розкритті правди історії.

У цих умовах найбільшим досягненням української історіографії стала публікація Інститутом історії України АН УРСР узагальнюючих праць з історії Української революції [2], в яких знайшли висвітлення події, пов'язані з утворенням ДКР, що, на погляд авторів, було природним і закономірним явищем.

Характерною особливістю цього періоду стало те, що в радянській історіографії все частіше почали з'являтися дослідження та спогади з історії революційних подій в Україні. Однак їх автори звертали увагу лише не з'ясування суспільних тенденцій, що зумовили утворення ДКР, на відтворення історичних причин спроби вичленення Донецько-Криворізької області зі складу України.

У деяких працях [3] факт виділення Донецько-Криворізького басейну в самостійну автономну республіку розцінювався як випадковий і помилковий, але зумовлений тією конкретною історичною обстановкою. Так, професор Н. Гончаренко писав, що виділення Донецько-Криворізького басейну в самостійну автономну республіку було штучним і не викликалося необхідністю, але революційні події тих часів змусили частину більшовиків піти не цей вимушений крок. Ця думка здається нам далекою від істини. Дезінтеграція зусиль більшовиків у боротьбі за перемогу соціалістичної революції у зв'язку з утворенням ДКР, навпаки, ніяк не додавала сил для досягнення поставленої мети.

Відомий український історик А. В. Лихолат висловив думку про те, що Донецько-Криворізька радянська республіка була утворена насамперед з метою дати відсіч австро-німецьким окупантам і військам Центральної Ради, які вторглися у межі Донецького і Криворізького басейнів, що дало можливість більшовикам перетворити це об'єднання в найважливіший опорний пункт боротьби проти окупантів [4, с. 107, 109]. Він доводив, що «усі свої зусилля Раднарком Донецько-Криворізької республіки змушений був спрямувати на організацію відсічі австро-німецьким окупантам і гайдамацьким військам Петлюри-Винниченка, які вторглися у межі Донецького і Криворізького басейнів» [4, с. 109]. Цю думку поділяли історики О. Бородін, М. Гольнев, П. Дніпровський, які вбачали в утворенні ДКР «тактичний задум, розрахований на врятування Донецько-Криворізького басейну від австро-німецької окупації» [5, с. 84]. Але з такими міркуваннями також не можна повністю погодитися. Автори статті доводять, що керівники Донецько-Криворізької республіки мали добрі наміри і не бажали зла радянській владі в Україні. Це цілком правильно і не викликає сумнівів. Водночас не можна давати оцінку історичним фактам і подіям, зважаючи лише на думки і наміри тих чи інших діячів. Як не прикро, але насправді виділення Донецько-Криворізького басейну – одного із найбільших промислових регіонів України – лише ослабляло організацію єдиного фронту для захисту країни від австро-німецьких військ. Авторам, на наш погляд, було б цілком логічно розглядати утворення ДКР і фактичну дезінтеграцію республіки у зв'язку з досвідом і завданнями радянського будівництва з урахуванням конкретно-історичних умов того часу.

В інших працях йшлося про помилки, яких припустилася частина партійних керівників Донецько-Криворізького басейну в радянському національно-державному будівництві внаслідок нерозуміння ними національної політики партії більшовиків. З цього приводу автори колективної праці про перший з'їзд Комуністичної партії (більшовиків) України В. І. Юрчук, А. І. Корнієнко, Л. М. Кравчук та інші висували твердження про те, що «такий підхід був політично шкідливим, оскільки відділення від України промислово розвинутих районів погіршувало її економічне і воєнне становище» [6, с. 207]. У монографії В. А. Чирко [7] утворення ДКР взагалі розглядається з точки зору помилкового розуміння частиною більшовиків ленінських принципів федерації радянських республік, вважаючи, що в основу будівництва багатонаціональної держави слід покласти не національний принцип, а принцип територіально-економічної спільності областей України, що на думку автора, було проявом помилкового підходу до національного питання [7, с. 74-75]. В. А. Чирко приходять до висновку, що штучне відділення від України промислових центрів ослаблювало пролетарську базу радянської влади. Та справа не тільки в цьому. Здається,

цю проблему слід було розглядати ширше, з точки зору негативних наслідків такого кроку для майбутнього України.

У контексті зазначеного звертає на себе увагу висновок дослідника історії ДКР П. Л. Варгатюка, який вважає, що хоча Донецько-Криворізька республіка і ввійшла до складу Радянської України в березні 1918 р., але «незгоди з питань національно-державного радянського будівництва серед її працівників залишилися незжитими» [8, с. 219].

З думкою дослідників про національно-державний фактор у діяльності більшовиків Донецького та Криворізького басейнів можна погодитися на тій підставі, що вона відображає переважно нігілістичне ставлення частини більшовицького керівництва до українського національного руху та української державності. Гасло більшовиків про право націй на самовизнання було формальним і розглядалося як тактичний крок на шляху дезінтеграції України.

Деякі питання історії ДКР не обійшли увагою загальні дослідження зарубіжних авторів, які репрезентовані працями української діаспори. Вони відзначаються розглядом питань державотворення у контексті національно-державного будівництва, а по суті – теорії та історії становлення системи радянської влади, боротьби з національними ухилами в КП(б)У. Серед цієї групи досліджень варто виокремити роботу Д. М. Стахіва «Перша советська республіка в Україні» [9], в якій автор розглядає появу й устрій п'яти радянських республік на території України та їх підлеглість Росії на початку 1918 р., зокрема, її плани поділу України на кілька фіктивних республік, проголошення радянської влади в УНР, тобто на малій території республіки без так званих республік Кривдонбасу, Таврії та Одещини, запровадження на всій українській території комуністичного режиму, недопущення фактичного утворення єдиної української державності навіть у радянській формі. Але в роботі не знайшли відповіді питання міри самостійності партійних органів на місцях у практичному здійсненні політики державотворення, взаємин між ДКР і радянською Росією. Крім того, не можна не помітити цілком очевидної обмеженості джерельної бази, через що видання більш відображає думки та припущення автора з питань державотворчої тематики.

Майже єдиним, особливо вагомим дослідженням історії Донецько-Криворізької республіки в радянські часи є дисертація В. Я. Ревеука [10]. Автор, спираючись головним чином на документи, доступні матеріали архівів та преси зробив спробу змалювати узагальнюючу картину про увесь комплекс причинно-наслідкових факторів історії ДКР, розглядаючи при цьому проблему з мотивацією, заснованою на радянських ідеологічних стереотипах, про вимушений крок більшовиків піти на виділення Донецько-Криворізького басейну зі складу України з метою відмежування від, як він пише, «контрреволюційної Центральної Ради» і зберегти радянську владу, приєднавши Україну до Росії. Фактично дослідник намагався виправдати появу ДКР, довести, що існування цього новоутворення в тих умовах було потрібним кроком.

Загалом радянська історична наука мала певні досягнення у вивченні історії Донецько-Криворізької республіки. Саме в цей час значно розширилася джерельна база дослідження, з'явилися нові погляди і оцінки подій, пов'язаних з утворенням та існуванням окремих радянських республік на території України. Але цілком ймовірно, що в умовах ідеологічного диктату КПРС досягти всебічного об'єктивного аналізу в цьому питанні було неможливо.

Після проголошення незалежності України вітчизняна історіографія вступила в новий період свого розвитку. Дослідники, нарешті, одержали можливість неупереджено відтворювати історичне минуле. Зокрема, історики переглянули й переосмислили деякі сюжети та оцінки процесів, які мали відношення до проголошення та існування ДКР. Вагомий внесок в історіографію комплексу проблем Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр. зробили відомі вітчизняні дослідники

І. Ф. Курас, В. Ф. Солдатенко, О. П. Реєнт, Ф. Г. Турченко [11] та ін., у працях яких висвітлюються, зокрема, й питання утворення та існування Донецько-Криворізької республіки. Автори акцентували увагу на політичній боротьбі за владу рад в Україні, виклали сучасні погляди на історію ДКР з позицій національного державотворення із застосуванням наукових методів дослідження. Майже всі вони прийшли до висновку, що штучність і помилковість виникнення республіканських об'єднань на території України цілком очевидна. Про доцільність такого висновку йде мова в монографії А. Михненка, який відзначав, що «і теоретично, і практично утворення Донецько-Криворізької республіки було неправомірним та шкідливим як для Донбасу, так і для усієї України» [12, с. 152].

Однією з найбільш вагомих публікацій у сучасній українській історіографії є чотири томна монографія професора В. Ф. Солдатенка «Україна в революційну добу» [13], у якій автор, поряд з революційними подіями 1917–1920 рр., простежує процеси зростання сепаратистських тенденцій в Україні, розчленування її на окремі маріонеткові республіки, встановлення радянської влади на Сході і Півдні України, проголошення ДКР, її функціонування у взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних факторів. В. Ф. Солдатенко дає сучасну мотивацію причин цього явища суспільно-політичної історії України. На його думку, утворення незалежної від України Донецько-Криворізької республіки було теоретичною і практичною помилкою, зумовленою не лише нерозумінням шляхів національно-державного будівництва, а й амбіційністю її організаторів [13, с. 91].

Учені В. Кремень, Д. Табачник, В. Ткаченко кваліфікують сепаратизм того часу, як децентралізаторську тенденцію, «отаманщину більшовицького зразка» [14, с. 229–232]. Спочатку, на їх погляд, це було ігнорування більшовиками національного моменту, що знайшло своє втілення у створенні Донецько-Криворізької республіки та намірах залишити її у складі Росії, а згодом з'явилися й інші аргументи, як, наприклад, єдність економіки і політики, міцне керівництво і допомога Раднаркому РСФРР, вирішення господарських і політичних завдань. Автори прийшли до висновку, що децентралізаторські тенденції переважно були пов'язані з неправильним розумінням гасла «Вся влада Радам». Проте у роботі не знайшли відображення такі питання утворення ДКР, як нігілістичне ставлення окремої частини більшовицького керівництва Донецького і Криворізького басейнів до українського національного руху, гострі суперечності радянської політики з потребами національно-державного відродження в Україні. На наш погляд, у тих умовах тільки врахування національних інтересів українського народу в питаннях створення власної державності могло забезпечити його політичні й національні права, запобігти небезпеці розчленування України на окремі адміністративні одиниці. Але в діяльності більшовиків національний аспект був другорядним і підпорядковувався класовим і політичним інтересам.

Національний фактор у створенні Донецько-Криворізької радянської республіки знайшов відображення в монографії П. І. Лаврова «Історія Південно-Східної України», в якій утворення ДКР автор називає «донецько-криворізьким сепаратизмом» [15, с. 146]. Це видання розвіювало стереотипи у пізнанні справжньої історії ДКР на фоні наукового дослідження й популярного нарису про Південно-Східну Україну. Проте, ця праця будується лише на відомих друкованих матеріалах, а тому їй не вистачає глибини дослідження, щоб достатньо фахово висвітлити події того часу.

Удалу спробу прослідити історію українсько-російських кордонів на матеріалах Донбасу зробив американський вчений Куромія Гіроокі. Він вважає, що «утворення ДКР було бюрократичним виміром» [16, с. 150] і мало національну, культурну і політичну сутність, яка була характерна для радянських республік, а тому дуже важко виявити підтримку з боку населення нового державного об'єднання на території Донецького та Криворізького басейнів, незважаючи на те, що це були пролетарські

центри. Отже, перед нами питання, на яке дав відповідь ще М. Скрипник про те, що для боротьби з Центральною Радою більшовики сподівалися на підтримку населення, особливо робітничого класу, а тому прийняли рішення «обмежити район дій пролетарської влади на Україні тереном Донецького басейну» [17, с. 160]. Здається, що тут вони все ж таки мали підтримку більшості населення, оскільки пролетаріат цього регіону був багаточисельним, а крім того мав місце і національний фактор – наявність великої кількості росіян, яка досягала до 40 % усього населення регіону [18, арк. 27].

У 2007 р. науковець О. А. Удод опублікував першу і до цього часу єдину в українській літературі статтю з проблем історіографії Донецько-Криворізької республіки [19], у якій висвітлив основні періоди історіографії ДКР, визнав, що загалом ця тема до самого початку десталінізації перебувала поза науково-історичною критикою, але в наступні роки були відновлені публікації, у яких домінувала негативна оцінка ДКР, аж до «застійних» часів, після чого «ця тема просто зникла з історії революції в Україні» [19, с. 224]. Оцінюючи загальний стан історіографії ДКРР, автор зробив, на наш погляд, вдалий висновок, що в сучасних умовах на першу позицію у вивченні цього питання виходять «розвінчання міфів довкола ДКР, ліквідації асоціативних стереотипів стосовно соборності, протистояння Сходу і Заходу, сепаратизму і федералізму та інших політичних проблем, привнесених в історію Донецько-Криворізької республіки» [19, с. 228].

Узагальнюючу спробу комплексного дослідження історії встановлення влади рад у Донецько-Криворізькому басейні, появи ДКР у цьому регіоні зробив О. О. Поплавський, який підготував першу в сучасній українській науці кандидатську дисертацію з цієї тематики [20]. Звільняючись від політичної заангажованості окремих попередників, автор дослідження дає сучасну оцінку подіям у південно-східному регіоні України. Саму ідею відділення ДКР від України він вважає актом прояву «радянського сепаратизму» та авантюрою, яка не мала перспективи.

Причини утворення Донецько-Криворізької республіки, на його думку, криються переважно в негативному ставленні до українського національного руху, української державності, в сепаратистських настроях окремих очільників більшовицьких організацій Донецького і Криворізького басейнів.

Проте, стан сучасних досліджень засвідчує необхідність розв'язання окремих питань проблеми, які недостатньо вивчені, або їм дається сумнівна оцінка. Зокрема, найменш опрацьованими в історіографії історії ДКРР виявилися питання взаємин між ДКР і РСФРР, що відбувалися на початку 1918 р. Про ці відносини згадується в роботах В. Даренського та А. Михненка [21]. Але автори, розглядаючи різноспрямованість існуючих тоді взаємин Донецько-Криворізької республіки та Росії, не враховували ту обставину, що керівництво ДКР було не лише об'єктом, а й суб'єктом таких відносин, на які впливали внутрішньоукраїнські політичні та економічні чинники. Слід узяти до уваги і той факт, що ДКР у зв'язках з Росією так і не визначила форму своєї державності (варіант федерації або обласної автономії). Ці питання взагалі згадуються не виправдано мало.

На нашу думку, позиції Російської Федерації та частини керівників Донецького і Криворізького басейнів щодо розчленування України і утворення на її території обласної республіки виявились у глибокій суперечності з потребами національно-державного будівництва Української Народної Республіки і зіграли негативну роль в її трагічній долі.

В останні роки опубліковано багато статей у журналах і газетах, де іноді фахово, часто дискусійно, висвітлюються різні аспекти історії ДКР, немало з них присвячено керівникам республіки [22]. Проте джерелами цих публікацій виступають поточні матеріали. При цьому увага акцентується передусім на позитивних моментах утворення

та діяльності республіки, але вони не позбавлені її ідеалізації, особливо в питаннях ставлення до державних і політичних діячів.

Частина авторів [23] акцентувала увагу на політичній складовій появи Донецько-Криворізької республіки. В їх працях спостерігається її певна ідеологізація, прагнення пояснити цей феномен обставинами крайньої необхідності.

Та найбільш резонансною стала монографія історика і політолога В. В. Корнілова «Донецко-Криворожская республика. Расстрелянная мечта» [25]. Спираючись головним чином на мемуарну літературу та деякі відомі документальні видання і матеріали, автор виклав свою точку зору на події революції 1917–1920 рр., яка суттєво відрізняється від тієї, що склалася в сучасній українській історіографії. Він вважає, що приєднання Донецько-Криворізької республіки до України було помилкою, що ніякого сепаратизму не було і бути не могло, оскільки територія ДКР була частиною загальноросійської території, яка нібито ніколи не входила до складу України. На його думку, ідея не відділятися від Росії, рівних мовних і національних прав для всіх етносів в Україні користувалася тоді абсолютною підтримкою населення регіону, яке не сприймало лозунгу української самостійності.

Подібні погляди на нашу історію фактично переводять проблему існування Донецько-Криворізької радянської республіки з наукової площини в політичну. Неупереджений погляд на історію України свідчить про автохтонність українського населення та правомірність існування української держави в рамках сучасних територіальних меж, складовою частиною яких є географічні кордони колишнього ДКР, що споконвічно охоплювали більшість українського Сходу та Півдня.

Таким чином, аналіз літератури свідчить про те, що дослідники провели значну роботу з визначення причин, сутності, наслідків утворення та існування Донецько-Криворізької республіки. Введено в науковий обіг значну кількість засекречених у радянську добу матеріалів. Після проголошення незалежності України вітчизняні історики переглянули деякі сюжети та оцінки процесів, що відбувалися на території України в роки Української революції і відмовилися від основних радянських постулатів. Утім, тему ще передчасно вважати закритою. Дотепер немає достатньо обґрунтованої відповіді дослідників на такі актуальні питання: доцільність утворення та існування Донецько-Криворізької радянської республіки; міра самостійності партійних органів та їх керівників у практичному здійсненні політичного курсу; методологічні засади вивчення історії революційних подій 1917–1918 рр.; характер співпраці між ДКР та радянською Росією. Крім того в сучасній вітчизняній історіографії не отримали достатньої відповіді питання: чому радянські республіки, утворені на основі повітів, волостей і губерній, не мали виразного національно-державного характеру, а базувалися на різного роду класових та інтернаціональних принципах.

Список використаної літератури

1. Попов М. Нарис історії Комуністичної партії (більшовики) України / М. Попов. – Х. : Пролетарій, 1929. – 309 с.
2. Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні : у 2 т. – К. : Наук. думка, 1967. – 391 с.; Українська РСР в період громадянської війни. 1917–1920 рр. : у 3 т. / ред. колегія: Скаба Л. Д. (гол.) та ін. – К. : Політвидав України, 1967. – Т. 1. – 473 с.
3. Гончаренко Н. Г. Борьба за укрепление власти Советов в Донбассе / Н. Г. Гончаренко. – Луганск : Облиздат, 1963. – 212 с.; Гончаренко Н. Г. В битвах за октябрь (март 1917–1918 гг.) / под ред. акад. АН УССР Н. И. Супруненко. – Донецк : Донбасс; Астахова В. Пролетариат Харькова в борьбе за победу Октября / В. Астахова, Ю. Кондуфор. – Х., 1967. – 178 с.; Короливский М. А. Победа Советской власти на Украине / С. М. Короливский, М. А. Рубан, Н. И. Супруненко. – М. : Наука, 1967. –

560 с.; Лихолат А. В. Жовтень на Україні / А. В. Лихолат. – К. : Політвидав України, 1967. – 161 с.

4. Лихолат А. В. Розгром націоналістичної контрреволюції на Україні (1917–1922 рр.) / А. В. Лихолат. – К. : Держполітвидав, 1955. – 662 с.

5. Бородин А. В єдиному бойовому строю великої партії Леніна / А. Бородин, Н. Гольнев, П. Дніпровський // Комуніст України. – 1962. – № 9. – С. 82–87.

6. Первый съезд Коммунистической партии (большевиков) Украины, 5–12 июля 1918 г.: протоколы / редкол.: В. Ю. Юрчук (председатель), Л. И. Корниенко, Л. М. Кравчук и др. – К. : Политиздат Украины, 1988. – 258 с.

7. Чирко В. А. Коммунистическая партия – организатор братского сотрудничества народов Украины и России в 1917–1922 гг. / В. А. Чирко. – М. : Мысль, 1967. – 384 с.

8. Варгатюк П. Л. У борні гартована: В. І. Ленін і більшовицькі організації Катеринославщини / П. Л. Варгатюк. – Дніпропетровськ : Промінь, 1990. – 247 с.

9. Стахів Д. М. Перша советська республіка в Україні. Нарис історії російської агресії та конституційного розвитку советської влади під час першої частинної окупації України / Д. М. Стахів. – Нью-Йорк. – Детройт : Скрептон, 1956. – Ч. 2. – 240 с.

10. Ревегук В. Я. Донецько-Криворізька республіка : дис. ... канд. іст. наук: 07.571 / В. Я. Ревегук. – Х., 1974. – 195 с.

11. Курас І. Ф. Ілюзії й практика національного нігілізму. Погляд із сьогодення на Донецько-Криворізьку республіку / І. Ф. Курас, В. Ф. Солдатенко // Соборництво і регіоналізм в українському державотворенні (1917–1920 рр.). – К., 2001. – С. 37–64; Реєнт О. П. Українська революція і робітництво: соціально-політичні та економічні зміни (1917–1920 рр.) / О. П. Реєнт: НАН України; ін-т іст. України. – К., 1996. – 265 с.; Реєнт О. П. У робітнях історичної науки / О. П. Реєнт. – К. : Просвіта, 1999. – 352 с.; Реєнт О. П. Нариси з історії української революції / О. П. Реєнт. – К. : 1 вересня, 2000. – 80 с.; Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис / В. Ф. Солдатенко. – К. : Либідь, 1999. – 975 с.; Турченко Ф. Г. Південна Україна: модернізація, світова війна, революція (кінець ХІХ ст. – 1921 р.): Історичні нариси Ф. Г. Турченко, Г. Ф. Турченко. – К. : Генеза, 2003. – 304 с.

12. Михненко А. Історія Донецького басейну другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. : моногр. / А. Михненко. – К. ; Донецьк : Юго-Восток, 2003. – 440 с.

13. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: іст. есе-хроніки: у 4 т. / В. Ф. Солдатенко. – К. : Світогляд, 2009. – Т. 2 : Рік 1918. – 411 с.

14. Кремень В. Г. Україна: альтернатива поступу (Критика історичного досвіду) / В. Г. Кремень, Д. В. Табачник, В. М. Ткаченко. – К.: АРС-UKRAINE, 1996. – 793 с.

15. Лаврів П. І. Історія Південно-Східної України / П. І. Лаврів. – К. : Спілка, 1996. – 208 с.

16. Куромія Гуроокі. Свобода і терор у Донбасі: Українсько-російське прикордоння. 1870–1990-ті рр. // Гіроокі Куромія. – К., 2003. – С. 150.

17. Скрипник М. О. Вибрані твори / М. О. Скрипник. – К. : Україна. – 617 с.

18. ЦДАВО України, ф. 413, оп. 1, спр. 320.

19. Удод О. А. Історіографія Донецько-Криворізької радянської республіки / О. А. Удод // Регіональна історія України : зб. наук. ст. – К. : Ін-т історії НАН України, 2007. – Вип. 1. – С. 221–228.

20. Поплавський О. О. Донецько-Криворізька радянська республіка: історико-політичний аспект : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. О. Поплавський. – Дніпропетров. нац. ун-т ім. О. Гончара, 2010. – 20 с.

21. Даренський В. Про факти регіонального державотворення в Україні: феномен Донецько-Криворізької республіки 1918 р. (ДКР) / В. Даренський // Альманах. Спецвипуск. – К., 2000. – С. 237–241; Михненко А. Історія Донецького басейну ХІХ – першої половини ХХ ст. : моногр. / А. Михненко. – Донецьк: Юго-Восток, 2003. – 440 с.

22. Сергійчук В. Донецько-Криворізька пам'ять / В. Сергійчук // Україна молода. – 2004. – 23 груд.; Акентьев А. Донецко-Криворожская республика. Ретроспектива / А. Акентьев // Русская правда. – 2005. – март. № 9(45); Думанський В. Дітище «полум'яного революціонера». До 90-річчя Донецько-Криворізької радянської республіки / В. Думанський // Дзеркало тижня. – 2008. – 8–14 берез.

23. Попов Г. Краеугольный Донбасс (О Донецко-Криворожской республике) / Г. Попов // Корреспондент. – 2004. – № 50. – С. 50–53; Щирий П. Донецько-Криворізька Радянська Республіка: що це було: (1917–1918 рр.) / П. Щирий // Донеччина. – 2007. – 17 квіт.

24. Стефанко С. Л. З історії українізації. Донецько-Криворізька республіка. Северодонецький з'їзд. Мовний закон. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firtka.if.ua>; Сюдюков І. Про сумний досвід одного сепаратистського утворення 1918 року / І. Сюдюков // День. – 2011. – 15–16 груд.

25. Корнилов В. Донецко-Криворожская республика. Расстрелянная мечта / В. Корнилов. – Х. : Фолио, 2011. – 604 с.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013.

V. I. Shabelnikov

THE PROBLEM OF DONETSK-KRIVORIZHNSKA REPUBLIC HISTORY: HISTORIOGRAFIC ASPECT

The article deals with the main problems of scientific study of the Donetsk-Krivorizhnska Republic history which was founded at the beginning of 1918. The development of the historiography of this problem is analysed through objective point of view of its understanding in the Soviet and modern literature in close connection with general historiographic process of revival of the Ukrainian stateship in 1917-1920.

Key words: *Donetsk-Krivorizhnska Republic, historiography, disintegration, separatism, historical science, research, nationally-state building, federalism, Ukrainian historians, territory of Donbas.*